

Els plans de lectura i escriptura de centre

Carme Durán

Universitat Autònoma de Barcelona

Carlos Lomas

Consell de Direcció d'ARTICLES

Ensenyar a llegir i a escriure és un dels objectius essencials de l'educació obligatòria, potser perquè saber llegir, saber entendre i saber escriure ha constituït, en el passat i constitueix també actualment, el vehicle per excel·lència mitjançant el qual les persones accedeixen al coneixement cultural a les societats d'avui dia. Per això, llegir i escriure són tasques habituals a les aules de les nostres escoles i dels nostres instituts.

Si observem aquesta cultura en miniatura –aquest escenari comunicatiu– que és una aula i ens fixem en allò que hi fa l'alumnat, comprovarem com la lectura, la comprensió de textos i l'escriptura constitueixen les activitats més habituals en totes i cadascuna de les assignatures escolars. Entre altres coses, perquè l'aprenentatge dels continguts acadèmics exigeix com a condició prèvia el coneixement de la textura dels textos (gairebé sempre escrits) de les diverses disciplines d'estudi. Per aquest motiu, l'ensenyament de la lectura i de l'escriptura no hauria de ser una tasca exclusiva del professorat de les àrees lingüístiques. Al cap i a la fi, i sigui quin sigui l'objecte d'ensenyament i aprenentatge a les classes, el professorat i l'alumnat a les aules parlen, escolten, llegeixen, entenen (o no) el que llegeixen i escriuen, i, mentre realitzen aquestes accions, utilitzen el llenguatge –amb un grau més o menys elevat de competència acadèmica i

comunicativa– com a eina d'ensenyament i aprenentatge.

D'aquí ve la importància dels plans de lectura i escriptura als centres escolars i que, en aquesta tasca de millorar les capacitats comunicatives de comprensió i expressió, s'hi impliqui tot el professorat, perquè, tant si els agrada com si no, tots els ensenyants són ensenyants de llengua, atès que utilitzen la llengua com a vehicle de transmissió dels continguts educatius de les diferents àrees del coneixement, constitueix un model de llengua als ulls i a les orelles de l'alumnat (en la mesura que, a classe, hi utilitza un registre o un altre, una varietat geogràfica o social o una altra, un lèxic específic, un estil o un altre, etc.) i avalua l'ús lingüístic (oral i escrit) de l'alumnat quan aquest fa servir la llengua (en parlar, en llegir o en escriure) amb la finalitat de respondre les preguntes amb les quals s'avalua (i se'n qualifica) el domini (o no) dels continguts de la matèria (Lomas, 2009, p. 112-113).

El foment, al llarg dels darrers anys, de plans de lectura i escriptura (PLE) als centres d'educació infantil, primària i secundària mostra l'interès de la comunitat educativa per donar una resposta coordinada i sistèmica a una demanda social que traspasa els murs de l'escola: la preocupació pels nivells insuficients de comprensió lectora d'alguns estudiants i les difi-

cultats que mostren per expressar-se per escrit. Això és especialment rellevant si tenim en compte els reptes que genera una societat lletrada com la nostra, amb gèneres discursius complexos i diversos que apareixen en suports també diferents, cadascun dels quals té unes regles específiques que adolescents i joves haurien de conèixer si volen participar en la societat d'una manera activa i crítica (Zayas, 2012). A això, s'hi uneix la percepció que l'alumnat, sobretot un sector significatiu dels estudiants d'educació secundària, llegeix poc –o, potser millor, llegeix unes altres coses i no pas els textos que el professorat considera adequats que llegeixi de manera voluntària, especialment, els textos literaris– i que, en qualsevol cas, disposa de ben poques eines per valorar els textos que sí que llegeix. Sens dubte, aquesta és una afirmació matisable, com indiquen les investigacions que se centren en l'anomenat *lector dèbil* (Aliagas, Manresa i Vilà, 2011), però, sens dubte, ens permet insistir en la necessitat de dissenyar línies d'actuació que fomentin la lectura, l'escriptura i l'educació literària en l'ensenyament obligatori.

Els plans de lectura i escriptura es conceben, per tant, com un instrument dels centres escolars per donar una resposta educativa a aquestes inquietuds i millorar la competència lectora i escriptora en la infància, en l'adolescència i en la joventut des de tres àmbits: aprendre a llegir des de les àrees lingüístiques amb un èmfasi especial en l'ensenyament d'estratègies lectores, llegir per aprendre des de totes les àrees entenent la lectura com una condició indispensable de qualsevol aprenentatge i llegir per gaudir de la lectura. El pla de lectura i escriptura en cada escola i en cada institut ha de partir d'un diagnòstic de la realitat del centre i de les necessitats detectades, per la qual cosa no es tracta d'un document «intercanviable», sinó d'una resposta específica a una situació concreta que es vol millorar. Es caracteritza, a

més, per dos trets ineludibles més: ha d'implicar tota la comunitat educativa i requereix una formació contínua del professorat en la qual també s'han d'implicar les famílies. En aquesta formació, esdevé crucial que s'hi incorporin els avenços de les investigacions sobre lectura i escriptura, els quals han de permetre que el professorat reflexioni sobre la seva pròpia pràctica.

Amb l'objectiu d'oferir eines al professorat, els textos d'aquesta monografia aprofundeixen en alguns dels aspectes assenyalats més amunt i ens ofereixen reflexions, experiències, orientacions i models d'una innegable utilitat a l'hora de construir i millorar un pla de lectura i escriptura als centres docents.

Al primer article, «Idees clau per orientar els plans de lectura i escriptura» (p. 9-17), Felipe Zayas i Gemma Lluch justifiquen el sentit educatiu de la posada en marxa dels plans de lectura i escriptura (PLE) com a marc d'actuació que permet abordar un objectiu bàsic de l'educació obligatòria: l'aprenentatge de les habilitats i de les estratègies necessàries per participar en les pràctiques socials lletrades. L'article ofereix una reflexió profunda sobre aspectes clau que marquen el disseny de tot el pla, com ara què s'entén per lectura i escriptura, quina mena de pràctiques es volen promocionar o quina responsabilitat s'ha d'assignar als diferents components de la comunitat educativa, entre altres aspectes. Els autors assenyalen la distinció necessària entre els tres àmbits en què s'actua per formar lectors competents: llegir per aprendre sobre qualsevol tema des de totes les assignatures, llegir per aprendre a llegir i llegir per aprendre a gaudir de la lectura, i destaquen que els PLE han d'abordar de manera sistemàtica tota aquesta diversitat de pràctiques lletrades creant situacions en què llegir i escriure tinguin sentit per a les alumnes i els alumnes.

A «Com podem construir un pla de lectura i d'escriptura de centre?» (p. 18-27), Luis Iza

ofereix pautes concretes per elaborar, implementar i avaluar el pla de lectura i escriptura, tant a educació primària com a secundària. Parteix del concepte d'*alfabetització múltiple*, «que engloba tant les competències de lectura com d'escriptura per a la comprensió, utilització i avaluació crítica de diferents tipus d'informació, inclosos els textos i les imatges, escrits, impresos o en versió electrònica», i el situa com a objectiu prioritari del PLE. Destaca la necessitat d'establir uns propòsits clars i d'enunciar amb claredat tant les decisions pedagògiques com les de tipus organitzatiu (l'establiment de la figura del coordinador del PLE, la utilització de la biblioteca escolar o la formació del professorat vinculada als plans de lectura i escriptura, entre d'altres). Per últim, planteja les fases que hi estan implicades (diagnòstic, elaboració, implementació i avaluació), com un procés cíclic en revisió contínua.

Mercedes Caballud i Carmen Carramiñana, a «La formació del professorat, les famílies i els plans de lectura, escriptura i expressió oral» (p. 28-36), se centren precisament en la importància que hi hagi una formació permanent del professorat que permeti abordar amb garanties el disseny i la implementació d'un pla de lectura i escriptura de centre, i on també tingui cabuda el treball amb altres habilitats com ara l'expressió oral. Plantegen la necessitat d'implicar-hi les mares i els pares, com també de dotar-les d'eines que els permetin ser participants de la formació, tenint en compte que es tracta d'un pla que involucra tota la comunitat educativa i que les famílies sempre han tingut un paper rellevant en la construcció dels hàbits lectors dels seus fills i filles. Per això, les autores, amb una dilatada experiència de formació del professorat, comparteixen, en aquest article, un grapat de recursos bibliogràfics i en línia que poden ser molt útils per a docents i pares.

Si els autors anteriors aborden els PLE des d'una perspectiva global, el treball de Glòria Durban, «La competència informacional (llegir per aprendre) al pla de lectura i escriptura» (p. 37-46), aprofundeix en un dels tres grans pilars dels PLE: la lectura com a mitjà per aprendre els continguts de qualsevol àrea del currículum. Això implica abordar processos complexos de recerca, tractament i ús de la informació, amb l'objectiu de convertir aquesta informació en coneixement. En destaca la necessitat de partir d'una concepció constructivista, segons la qual, l'estudiant és part activa del seu propi aprenentatge, i el suport pedagògic s'ha d'orientar a crear les condicions necessàries perquè l'alumnat aprengui mitjançant la seva pròpia activitat en contextos específics. En aquesta línia, assenyala el potencial didàctic de la resolució de tasques informacionals i, sobretot, dels projectes d'investigació, una estratègia didàctica que esdevé allora fita i instrument. Considera la competència informacional no solament com una adquisició de destreses i habilitats, sinó també com un repte més profund que implica fomentar determinats valors i actituds davant del coneixement i l'aprenentatge.

Tanca el monogràfic l'article de Lara Reyes «Lectura, educació literària i pla de lectura i escriptura a infantil i a primària» (p. 47-56), on es recull una experiència d'implementació del PLE en un centre d'educació infantil i primària, l'escola Francesc Aldea i Pérez de Terrassa (Barcelona). L'avaluació del projecte mostra uns resultats espectaculars, sobretot si es té en compte la realitat sociocultural adversa en què s'inscriu el centre i les dificultats en comprensió lectora i expressió escrita que s'havia detectat entre el seu alumnat (Reyes, 2011). L'autora, participant d'un projecte complex que té com a eix vertebrador la literatura i l'educació literària, destaca el paper del PLE com a resposta medi-

tada i estructurada de tot el claustre a la necessitat de millorar la competència lectora dels nens i nenes, com també d'oferir recursos que els permetin aprendre a gaudir de la lectura. A l'article, comparteix moltes de les activitats dutes a terme, però adverteix sobre la necessitat d'ajustar-les al context concret i als objectius marcats.

Referències bibliogràfiques

ALIAGAS, C.; MANRESA, M.; VILÀ, M. (2011): «Què llegeixen els no-lectors?». *Articles de*

Didàctica de la Llengua i de la Literatura, núm. 53.

LOMAS, C. (2009): «Leer y escribir para entender el mundo», a LOMAS, C.; TUSÓN, A.: *Enseñanza del lenguaje, emancipación comunicativa y educación crítica*. Mèxic. Edere.

REYES, L. (2011): «Fer lectors en un context advers». *Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura*, núm. 53, p. 58-67.

ZAYAS, F. (2012): «Los géneros discursivos y la enseñanza de la composición escrita». *Revista Iberoamericana de Educación*, núm. 59, p. 63-85.